

UOT:811.

DİL TƏDRİSİNDƏ TEKNOLOGİYALAR VƏ INNOVASİYALAR*f.ü.f.d. Qadaşova Aybəniz Azik qızı**Azərbaycan Tibb Universiteti**Agadashova@amu.edu.az*

Xülasə: Məqalədə xarici dillərin tədrisində istifadə olunan müasir texnologiyalar və innovativ metodlardan bəhs edilir. Diqqət rəqəmsal alətlərin və resursların öyrənmə prosesinin təkmilləşdirilməsinə, tələbə motivasiyasının artırılmasına və onların dil bacarıqlarının inkişafına necə töhfə verdiyinin təhlilinə yönəlmişdir. Fərdi ehtiyaclardan və təlim səviyyəsindən asılı olaraq təlim prosesini fərdiləşdirməyə imkan verən interaktiv tədris metodlarına xüsusi diqqət yetirilir. Məqalənin məqsədi xarici dillərin tədrisində istifadə olunan müasir texnologiyaları və innovativ metodları araşdırmaq və təhlil etməkdir. Məqalə bu sahədə mövcud biliklərin ümumiləşdirilməsinə, eləcə də gələcək tədqiqatlar üçün perspektivli istiqamətlərin müəyyənləşdirilməsinə və təhsil proqramlarına innovasiyaların tətbiqinə yönəlmişdir. Məqalənin elmi yeniliyi dil təhsilində texnologiyaların öyrənilməsinə hərtərəfli və fənlərarası yanaşmada, yeni empirik məlumatların və praktiki nümunələrin təqdim edilməsində, həmçinin tədris prosesinin keyfiyyətinin və səmərəliliyinin yüksəldilməsi üçün innovativ həllərin təklifindədir.

Açar sözlər: dil, innovasiya, texnologiya, empirik məlumat, tədris prosesi

Ключевые слова: язык, инновации, технологии, эмпирические данные, процесс обучения.

Keywords: language, innovation, technology, empirical data, teaching process

Giriş. Qloballaşma və rəqəmsallaşmanın həyatımızın ayrılmaz hissəsinə çevrildiyi müasir dünyada xarici dillərin tədrisi yeni yanaşmalar və innovativ həllər tələb edir. Ənənəvi üsullar hələ də vacib olsa da, indiki tələbələrin ehtiyaclarını tam ödəyə bilmir. Texnologiyanın tədris prosesinə tətbiqi təlimin effektivliyinin artırılması, tədris prosesinin fərdiləşdirilməsi və tələbələrin motivasiyası üçün yeni üfəqlər açır.

Təlim prosesinə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi son dövrlər aktuallaşmış, onun yayılma sürəti inanılmaz dərəcədə sürətlidir. Xarici dil dərslərində internet texnologiyalarından istifadə tələbə motivasiyasının inkişafı üçün təsirli amildir.

İnformasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı dövründə cəmiyyət gələcək mütəxəssislərə müxtəlif problemlərin səmərəli həlli, faktların toplanması və təhlili, ümumiləşdirmələr və əsaslandırılmış nəticələr çıxarmaq üçün müstəqil şəkildə bilik əldə etmək və onları praktikada tətbiq etmək üçün zəruri bacarıqlara malik olma tələblərini qoyur [3, s. 257; 10, s. 46], bundan başqa, fərd uğur qazanmaq üçün ünsiyyətçi olmaq, müxtəlif situasiyalarda birgə işləmək, münaqişəli vəziyyətlərdən çıxış yolu axtarmağı bacarmalı; tənqidi və yaradıcı düşünmək, müasir informasiya texnologiyalarından istifadə etməklə yaranan problemlərin həlli yollarını tapmaq; öz mədəni səviyyənizi yüksəltmək üçün müstəqil işləmək bacarıqlarına malik olmalıdır. Tədris prosesində öyrənənlərin bu göstərilən bacarıq və idrak bacarıqlarının inkişafı fəal təlim texnologiyaları vasitəsilə baş verir [2, s. 267].

Cəmiyyətdəki müasir dəyişikliklər ali təhsilin əsas paradigmasına yenidən baxılmasını tələb edir. Bu gün peşə hazırlığı getdikcə daha çox seçilmiş fəaliyyət sahəsində praktiki və nəzəri xarakterli məlumatları müstəqil mənimsəməyə qadir olan fərdin yetişdirilməsi prosesi kimi nəzərdən keçirilir. Bu baxımdan cəmiyyətin intellektuallaşdırılmasının səmərəli vasitəsi sayılan informasiya texnologiyalarına böyük ümidlər bəslənir. Qeyri-linqvistik universitetdə xarici dilin tədrisi üçün mövcud texnologiyalar getdikcə daha çox peşəkar xarici dil

səriştəsinin formalaşmasına yönəldilmişdir, bu da öz növbəsində mədəniyyətlərarası ünsiyyət sahəsində geniş spektrli kompetensiyaların mənimsənilməsini müəyyən edir [7, s. 8–9]. Ünsiyyətə əsaslanan təlim xarici dilin tədrisi üçün bütün intensiv texnologiyaların mahiyyətini təşkil edir [2, s. 52]. L.V.Abdrahmanovanın fikrincə, peşəkar-diskussiv oyun texnologiyası peşəkar oyun situasiyalarından istifadəni nəzərdə tutur və gələcək mütəxəssislərin yüksək keyfiyyətli hazırlanmasına töhfə verir [1]. Pedaqoji təcrübədən göründüyü kimi, internet resurslarının yaradılması işi yeniliyi, aktuallığı və yaradıcılığı ilə tələbələr üçün maraqlıdır. Öyrənənlərin idrak fəaliyyətinin kiçik qruplarda təşkili hər birinə öz fəallığını göstərmək imkanı verir. Ümumdünya şəbəkəsi xarici dil öyrənənlər üçün orijinal mətnlərdən istifadə etmək, doğma danışanlarla ünsiyyət qurmaq, təbii dil mühiti yaratmaq və mədəniyyətlərarası qarşılıqlı əlaqə bacarığını inkişaf etdirmək üçün unikal imkan yaradır.

Danılmaz bir faktdır ki, informasiya texnologiyaları ali təhsilli mütəxəssislərin kütləvi şəkildə hazırlanmasının keyfiyyətinin təmin edilməsi problemini nisbətən qısa müddətdə həll etmək üçün unikaldir [9, s.4]. İnformasiyalaşdırma tələbələrdə yaradıcı təfəkkürün stimullaşdırılması üçün əlavə imkanlar yaradır, onların müstəqil işinin əhəmiyyətini artırır, müstəqil işlərə nəzarəti və özünə nəzarəti asanlaşdırır [4, s.27].

Xarici dil dərslərində internet materiallarından məqsədyönlü istifadə bir sıra didaktik vəzifələri səmərəli həll etməyə, yəni: oxu bacarıqlarını təkmilləşdirmək; lüğəti müasir xarici dildən olan lüğətlə doldurmaq; onlayn materialları müzakirə edərək monoloq və dialoq bacarıqlarını təkmilləşdirmək; hər kəsi maraqlandıran problemlərin müzakirəsi prosesində xarici dil fəaliyyəti üçün sabit motivasiya formalaşdırmaq imkanı yaradır [8, s. 98].

Kompüter təhsil proqramları, ilk növbədə, birbaşa audiovizual interaktiv qarşılıqlı əlaqə vasitəsi olmaqla, ənənəvi tədris metodlarından bir sıra üstünlüklərə malikdir. Onların ənənəvi tədris metodları ilə birlikdə auditoriyada istifadəsi nitq fəaliyyətinin müxtəlif növlərini öyrətməyə, dil hadisələrinin təbiətini dərk etməyə, lingvistik qabiliyyətləri formalaşdırmağa, kommunikativ vəziyyətlər yaratmağa, dil və nitq bacarıqlarını avtomatlaşdırmağa, fərdi yanaşma və intensivləşdirmənin həyata keçirilməsini təmin etməyə imkan verir. Tələbənin müstəqil işinin, həmçinin tələbələrin idrak fəaliyyətinin, motivasiyasının və bilik keyfiyyətinin artırılmasına kömək edir. Onlar müxtəlif təhsil saytlarında və tematik forumlarda virtual müzakirələrdə iştirak edə, müxtəlif təhsil müəssisələrinin tələbələri ilə birgə yaradıcı layihələr həyata keçirə bilərlər. Beləliklə, tədris prosesində müasir informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadə təlimin fərdiləşdirilməsinin fəal formalarından biri hesab oluna bilər [11, s. 77-79]. Duolingo, Babbel və Coursera kimi onlayn platformalar geniş çeşiddə dil öyrənmə resursları və alətlərinə çıxışı təmin edir. Onlar tələbələrə öz sürətlərində öyrənməyə imkan verən interaktiv dərslər, testlər və məşqlər təklif edir. Memrise və HelloTalk kimi mobil proqramlar dil öyrənməni daha əlçatan və rahat edir. Onlar istənilən vaxt və hər yerdə dil bacarıqlarını tətbiq etmək imkanı təklif edir, bu da məşğul insanlar üçün xüsusilə faydalıdır. Virtual və əlavə edilmiş reallıq (VR və AR) texnologiyaları immersiv dil mühitləri yaratmaq üçün yeni imkanlar təqdim edir. Mondly VR kimi proqramlar tələbələrə simulyasiya edilmiş real həyat vəziyyətlərində dili məşq etmələrinə imkanı yaradır, bu da onların inamını artırır və ünsiyyət bacarıqlarını təkmilləşdirir. Süni intellekt (AI) və maşın öyrənməsi (ML) öyrənmə təcrübəsinin fərdiləşdirilməsində mühüm rol oynayır. Rosetta Stone kimi süni intellektdən istifadə edən platformalar təlim materiallarını fərdi tələbə ehtiyaclarına uyğunlaşdırır və daha effektiv öyrənmə təmin edir. Məsələn, Yeni qlobal konsept olan BYOD («Bring Your Own Device») təlimi 2005-ci ildə kommersiya şirkətlərində geniş şəkildə istifadə edilməyə başlanaraq, işçilərə iş yerlərində öz mobil cihazlarından geniş istifadə etmək imkanı təklif edir. Sonradan bu texnologiya şirkətlər daxilində qalmadı, insan fəaliyyətinin digər sahələrinə, o cümlədən təhsilə yayılmağa başladı. Təhsildə BYOD

texnologiyasından istifadənin məqsədi tələbənin öz şəxsi rəqəmsal qurğusundan istifadə edərək istənilən yerdə və istənilən vaxtda işləməsini təmin etməkdir [6, s. 225]. BYOD-un mənası ondan ibarətdir ki, müəllimlər və ali təhsil müəssisələrinin rəhbərliyi tələbələrə öz noutbuklarını, planşetlərini və smartfonlarını dərsə gətirməyə qadağa qoymur, əksinə icazə verir və hər cür həvəsləndirir. "İnformasiya texnologiyaları təhsil prosesinin həyata keçirilməsinə kömək edir, məlumat axını üçün metodoloji əsaslar, o cümlədən həm praktiki, həm də nəzəri xarakterli materiallar yaratmağa imkan verir, sonra biliklərin sistemləşdirilməsi üçün əsas olur" [5, s. 101].

Öyrənmənin fərdiləşdirilməsi prosesi adından göründüyü kimi, fərdi tədrisi özündə ehtiva edir. Tədrisin fərdiləşdirilməsi hər bir tələbənin fərdi ehtiyaclarını və hazırlıq səviyyəsini nəzərə alan adaptiv texnologiyalar sayəsində mümkün olur. Smart Sparrow kimi adaptiv sistemlər tələbənin irəliləyişini təhlil edir, onların səviyyəsinə və ehtiyaclarına uyğun materiallar və fəaliyyətlər təqdim edir. Tələbələrin öyrənilən material və ya mövzu haqqında anlayışını yaxşılaşdırmaq istəyiriksə, bu mövzu haqqında məlumatlılığı təşviq edəcək resursları nəzərdən keçirmək lazımdır. Bunun üçün bu problemə müxtəlif resurslardan baxmaq lazımdır. Hazırda internet və müxtəlif onlayn resurslar müəllim və tələbələrə bir çox məsələlər üzrə ekspert rəylərinə geniş çıxış imkanı verir. Müəllim hər sahədə tam bilikli olmağın qeyri-mümkünlüyünə görə, eləcə də çox vaxt tələbələrinin problem və ehtiyaclarına həddindən artıq qorq olması səbəbindən müəyyən bir şeyi obyektiv qiymətləndirmək üçün həmişə belə bir mütəxəssis kimi çıxış edə bilmir. Buna görə də müəyyən bir mövzunu öyrənmək üçün tədqiqat predmetinə daha dolğun və müasir baxışa malik olan ekspertin rəyi ilə tanış olmaq lazımdır. Universitetdə xarici dilin peşəkar yönümlü tədrisi prosesində effektiv texnologiyalardan istifadə tələbəni tədris prosesinin mərkəzinə qoyur, tələbələr və müəllimlə fəal qarşılıqlı əlaqəni təşviq edir, tələbələri gələcək peşə fəaliyyəti ilə bağlı praktiki problemlərin həllinə cəlb edir və tələbənin xarici dilini öyrənmək üçün müsbət motivasiya yaradır, bu da peşəkar hazırlığın keyfiyyətinə mühüm təsir göstərir. Bu zaman interaktiv və oyunlaşdırılmış üsullar tələbənin köməyinə çatır. Çatbotlardan və söhbət simulyatorlarından istifadə kimi interaktiv üsullar öyrənməyi daha əyləncəli və effektiv edir. Oyun elementlərinin (ballar, səviyyələr, mükafatlar) istifadəsini ehtiva edən oyun prosesi tələbələri həvəsləndirir və təlim prosesini daha maraqlı edir.

Bütün üstünlüklərə baxmayaraq, dil tədrisində texnologiyanın tətbiqi bir sıra çətinliklərlə üzləşir. İnternetə çıxış və keyfiyyətli avadanlıq kimi texniki çətinliklər texnologiyadan istifadə imkanını məhdudlaşdırır. Yeni alətlər üzrə müəllim hazırlığının olmaması da mühüm problemdir. Bu maneələri aradan qaldırmaq infrastruktura və müəllim hazırlığına investisiya tələb edir.

Gələcəkdə dilin tədrisində istifadə olunan texnologiyaların daha da inkişafı gözlənilir. AI, VR və AR kimi yeni innovativ həllərin inteqrasiyası təhsil prosesini dəyişməyə davam edəcək. Gələcək tədqiqatlar öyrənmə zamanı texnologiyadan istifadənin uzunmüddətli təsirlərinin öyrənilməsinə və daha yaxşı nəticələr əldə etməyə kömək edəcək yeni metodların işlənilib hazırlanmasına diqqət yetirməlidir.

Nəticə etibarilə demək olar ki, texnologiya və innovasiyalar müasir dil tədrisində əsas rol oynayır, tədrisin səmərəliliyini və keyfiyyətini yüksəltmək üçün yeni imkanlar yaradır. Bununla belə, bu texnologiyaların uğurla inteqrasiyası üçün çətinlikləri nəzərə almaq və onların aradan qaldırılması üçün strategiyalar hazırlamaq lazımdır. Bu sahədə gələcək tədqiqatlar və innovasiyalar dil bacarıqlarının inkişafını dəstəkləyən və tələbə nəticələrini yaxşılaşdıran daha fərdiləşdirilmiş və effektiv tədris metodlarının yaradılmasına kömək edəcəkdir.

Xarici dillərin tədrisində internet resurslarından istifadə tələbələrdə müasir dövrün reallıqlarına uyğun gələn bütün zəruri kompetensiyaların inkişafı üçün şərait yaratmağa imkan verir.

Ədəbiyyat

1. Абдрахманова Л. В. Формирование коммуникативных умений у курсантов технического вуза в процессе реализации профессионально- дискуссионной игровой технологии (на примере предметной области «Иностранный язык»): дис. ... канд. пед. наук / Л. В. Абдрахманова. — Самара, 2007. — 200 с
2. Воронова Е. Н. Использование обучающих технологий в процессе изучения иностранного языка в вузе / Е. Н. Воронова // Метапредметное содержание языкового образования: школа — вуз: сборник статей участников Межвузовской научно-практической конференции. Национальный исследовательский Нижегородский государственный университет им. Н. И. Лобачевского, Арзамасский филиал; науч. ред. Л. Н. Набилкина; сост. и отв. ред. Д. Л. Морозов. — 2016. — С. 49–54.
3. Голубева Н. Б. Развитие критического мышления как важный элемент формирования профессионально-ориентированной иноязычной компетенции // Вестник университета. — 2015. — № 3. — С. 257–261.
4. Добрыдин С. Н. Некоторые аспекты использования новых информационных технологий в обучении / С. Н. Добрыдин // Материалы всероссийской конференции «Наука и образование». — М., 2002. — С. —15–48
5. Кондюрина И. М. Дидактические условия развития педагогической коммуникации при обучении иностранному языку : дис ... канд. пед наук / И. М. Кондюрина. — Екатеринбург, 1999. — 156 с.
6. Любанец И. И. К вопросу об использовании технологии BYOD в образовательном процессе / И. И. Любанец, А. А. Омелянович // Сборник статей «Образование — лингвистика — коммуникация: современные тенденции и перспективы развития». — Новомосковск, 2017. — Часть 1. — С. 224–230
7. OEFL-ориентированные технологии формирования иноязычной дискурсивной компетенции у студентов неязыковых направлений обучения / сост. А. Г. Горбунов. — Ижевск : Изд-во «Удмуртский университет», 2012. — 43 с.
8. Полат Е. С. Интернет в преподавании иностранного языка / Е. С. Полат // В сб.: Интернет в гуманитарном образовании. — М. : Владос, 2001. — С 98–100.
9. Стражев В. И. Университет в современном обществе / В. И. Стражев// Вышэйшая школа. — 2006. — № 5. — С. 3–25.
10. Трапезникова Г. А., Хабибуллина Ф. Я. Использование технологии критического мышления при обучении студентов языкового факультета общественно-политической лексике // Вестник Марийского государственного университета. — 2017. — Т. 11. — № 2 (26). —С. 46–52.
11. Boldyreva, N.V. Influence of information and communication technologies on effectiveness of educational process // European Science and Technology: Materials of the Vth international research and practice conference. Vol. II, Munich, October 3rd – 4th, 2013, publishing office Vela Verlag, Waldkraiburg – Munich – Germany, 2013, p. 75–80.

TECHNOLOGIES AND INNOVATIONS IN LANGUAGE TEACHING***Gadashova Aybeniz Azik******Summary***

The article deals with modern technologies and innovative methods used in teaching foreign languages. The focus is on analyzing how digital tools and resources contribute to improving the learning process, increasing student motivation, and developing language skills. Special attention is paid to interactive teaching methods that allow to customize the learning process depending on individual needs and learning level. The purpose of the article is to investigate and analyze modern technologies and innovative methods used in teaching foreign languages. The article is aimed at summarizing the existing knowledge in this field, as well as identifying promising directions for future research and applying innovations to educational programs. The scientific novelty of the article lies in the comprehensive and interdisciplinary approach to the study of technologies in language education, in the presentation of new empirical data and practical examples, as well as in the proposal of innovative solutions for improving the quality and efficiency of the educational process.

ТЕХНОЛОГИИ И ИННОВАЦИИ В ПРЕПОДАВАНИИ ЯЗЫКОВ***Гадашова Айбениз Азик кызы******Резюме***

В статье рассматриваются современные технологии и инновационные методы, используемые в обучении иностранным языкам. Основное внимание уделяется анализу того, как цифровые инструменты и ресурсы способствуют улучшению учебного процесса, повышению мотивации учащихся и развитию языковых навыков. Особое внимание уделяется интерактивным методам обучения, которые позволяют настроить процесс обучения в зависимости от индивидуальных потребностей и уровня обучения. Цель статьи – изучить и проанализировать современные технологии и инновационные методы, используемые в обучении иностранным языкам. Целью статьи является обобщение имеющихся знаний в этой области, а также определение перспективных направлений будущих исследований и применения инноваций в образовательных программах. Научная новизна статьи заключается во комплексном и междисциплинарном подходе к изучению технологий языкового образования, в изложении новых эмпирических данных и практических примеров, а также в предложении инновационных решений для повышения качества и эффективности обучения. учебный процесс.

*Rəyçi: filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Könül Əzizəğa qızı Həbibova
Azərbaycan Tibb Universitetinin xarici dillər kafedrasının 25 iyun 10 saylı protokolu.
Daxil olma tarixi 02 iyul 2024-cü il*